

DR KENÉZ - KURLÄNDER EDE

SZEMLÉJE

SZOMBAT

SÁNDOR

PÁL

IX. évfolyam, 4-5. sz.

1936. február 15

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG magyar zsidó szabadegyetemének Mendelssohn-émlékünnepé. Fényes keretek között nyílt meg a magyar zsidó szabadegyetem VIII. szemesztere folyó hó 5-án, este 6 órakor a pesti izr. hitközség Goldmark-termében. A szemeszter-megnyitó Mendelssohn emlékének volt szentelve, e nagy szellem halála másfél százados fordulója alkalmából. A megjelent előkelő közönség száma az 500-at meghaladta. Az emlékünnepélyt dr. Barna Károly kormányfőtanácsos, előjáró nyitotta meg szép és lendületes szavakkal méltatva Mendelssohnt, az embert, rámutatván egyszerűsége rendkívüli jelentőségére is a zófia munkásságáról szolt congeniálisan, Simon, vezető-főrabbi Mendelssohn filozófiai munkásságáról szolt congeniálisan, hosszabban időzvé Phaedon című művénel. Dr. Guttmann Mihály, a Ferenc József Orsz. Rabbiképző Intézet rektora rávilágított mély előadásában arra, hogy Mendelssohnban kell látnunk voltaképen a zsidó ujkor úttörőjét és első képpviselőjét. A szabadegyetem megnyitója méltó hódolat volt Mendelssohn emlékezetének.

DR. PATAI JÓZSEF meghívása a jeruzsálemi egyetemre. Dr. Patai József évről-évre szokott előadásokat tartani a jeruzsálemi egyetemen. E héten meghívást kapott a jeruzsálemi egyetem rektorától dr. Hugó Bergmantól, hogy legközelebbi szentföldi tartózkodása alkalmából folytassa előadásait a héber irodalom ismeretlen költőiről. Dr. Patai tudvalevőleg annak idején a magyar kormány ösztöndíjával kutatásokat végzett Oxfordban és a londoni British muzeumban, ahonnan több teljesen ismeretlen középkori költő kéziratait fedezte fel, melyekből különböző folyóiratokban közölt érdekes szemelvényeket és előadásait a jeruzsálemi egyetemen is ezeknek szenteli.

ZSIDÓ KULTUREST GYÖNGYÖSÖN. A gyöngyösi statusquó izr. hitközség Kulturbizottsága jan. 27-én tartotta meg ötödik kulturális estjét. Dr. Jakab Jenő rabbi emelkedett szellemű, meleg üdvözlő szavai után Eckstein Miklós rabbijelölt „Apologia vagy önvédelmi harc a modern zsidóság életében” címen nagyszabású előadást tartott. A kulturális est iránt való érdeklődést különösen fokozta az a tény, hogy a gyöngyösi születésű Eckstein Miklós rabbijelölt a gyöngyösi hitközségnek ezzel az előadásával mutatkozott be. A gyönyörűen felépített és tudományos szakszerűséggel megalkotott előadást nagy elismeréssel fogadta a hallgatóság és sokáig éljenezte az előadót, a Rabbiképző Intézetnek sok reményre jogosított

jeles hallgatóját. Az est fényét emelte Tomics György—Dr. Vajda Ármin—Kornstein Géza—Bihari Géza művészi vonónégyese. Dr. Hajdu Béla, a Kulturbizottság elnökének lelkes köszönőszavai zárták be a szép kulturális estét.

A PESTI CHERVA KADISA február 20-án, csütörtökön d. u. fél 5 órakor a Rombach-utcai zsinagógában alapítási ünnepélyt tart.

REKVIEM DR. GÁBOR GYULA EMLÉKÉRE. A Pesti Izraelita Hitközség előjárósága kegyeletes érzelmeinek engedve, február 10-én, hétfőn délután 5 órakor gyászistentiszteletet rendez néhai dr. Gábor Gyula m. kir. kormányfőtanácsos, a Pesti Izraelita Hitközség nyugalmazott főtitkára, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának volt ügyvezető elnöke, tartalékos őrnagy hadbíró, emlékére.

LUGOS JÁNOS KITÜNTETÉSE. A kormányzó Lugos Jánosnak, a Trieszti Általános Biztosító Társulat magyarországi vezető igazgatójának, közhasznú érdemes tevékenysége elismerésül a magyar királyi kormányfőtanácsosi címet adományozta.

ERDŐS ALADÁR KITÜNTETÉSE. Mint a Magyar Távirati Iroda jelenti, a kormányzó a miniszterelnök előterjesztésére Erdős Aladárnak, az Adria Biztosító Társulat magyarországi ügyvezető igazgatójának közhasznú érdemes tevékenysége elismerésül a magyar királyi kormányfőtanácsosi címet adományozta.

SCHWARCZ ÁGNES f. hó 11-én este igen szép és érdekes előadást tartott a Bethlen-téri ifjúsági csoportban. A fiatal előadót, aki a Chewra Kadisa tisztviselője — az előadáson megjelent nagy és disztes közönség meleg ünneplésben részesítette.

STERN S. a világhírű angol főkantor Budapesten. A tüneményes hangú tenorfőkantor e hó 14-én érkezik Budapestre és 16-án adja egyetlen hangversenyét a Zeneakadémia nagytermében este fél 9 órai kezdettel, jótékony célra. Ezen kívül se templomban, se máshol nem énekel. Műsorán a legszebb héber áriák és dalok szerepelnek részint szólóban, részint a hatalmas férfikar és Wehner Géza tanár kíséretével. Vezényel Gottschall J. karnagy. A kalapot mindenki a fején tarthatja. A jegyek nagyrészt elővételben elkapkodták, néhány jegy 1.50 pengőtől 5 pengőig kapható még a Koncert Rt.-nél (Váci ucca 25.), Rózsa-völgyinél (Szervita-tér 5.) és a zeneakadémia portásánál.

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

SÁNDOR PÁL

Írta: FÁBIÁN BÉLA dr.

Szikla szakadt le vele a hegyből, szikla zuhant a mérhetetlen mélybe s maradt utána tátongó úr.

Szicklából vájt volt az arca, szicklából volt a robusztus alakja, érdes, kemény a beszéde, vihar által sodort kövek a mondatai, csattanó kövek levágódásai a szavai.

Harcos volt, nem a harc kedvéért verekedő, de mindenütt jelenvaló, ahol emberi panasz követelt segítséget.

A korszak, melyben élt, olyan volt, mint az emberi élet: tavaszban kezdődött, zord télben végződött.

A korszak, melyben élete az első ifjuság virágait tépte, a Deák Ferenc ideje volt, a magyar kiegyezés kora, a magyar liberalizmus szép tavasza. Sudár ifjuvá Tisza Kálmán korában fejlődött s mint az egyenjogusított magyar zsidóság ifja egyike volt az első huszárönkénteseknek Ferenc József hadseregében, egyenes utóda annak a zsidó fiatalságnak, amely Kossuth Lajos seregeiben küzdött a magyar szabadságért, az emberi gondolatért és a zsidó egyenjoguságért.

Bánffy alatt lépett föl először képviselőnek és Széll Kálmán volt a miniszterelnök, mikor megválasztották.

Pali bácsi abban a magyar korszakban kezdett politizálni, melyben az iskolásgyerekek a római mesekönyvekben aurea aetas-ról, aranykorról olvastak, aranykorról képzelegtek s arról ábrándoztak, milyen is lehetett a korszak, melyben az emberek az aranyfolyó partján ülve, arany bögrékbe az aranyfolyóból aranyat merítettek? Képzelegtek s nem tudták, hogy a kor, melyben éltek, a ferencjózsefi liberalizmus kora, maga volt *a magyar aranykor*, mely után nem is oly hosszú idő után epedezni fog százezrek ajaka.

Sándor Pál ebben a korban serdült ifjuvá, serdült férfivá, lett politikussá s ebben a korban élte le életének java részét. Mikor a **Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára**

magyar liberalizmus s vele Magyarország aranykorszaka elfogyott, télbe fordult Sándor Pál élete is.

Sándor Pál a magyar ébredővilág kezdetekor a hatvanadik évébe lépett. S az ifjúsága akkor virágzott ki igazán.

Mózes a zsidókat negyven évig hordozta a pusztában, hogy kihaljon az a generáció, mely Egyiptomban a szolgaság kenyerét ette. *Sándor Pál* az egyenjogusított magyar zsidóság önérzetének *Vázsonyi Vilmos* mellett politikai incarnációjá az egyenjogúság korától nem akart visszamenni a jogfosztottság korába, a szabad levegőtől a ghejtóba s a ghetto örökké siránkozó, mindenbe belenyugvó gyávával szemben, mint egy öreg oroszlán védelmezte testvéreinek jogait.

Öreg oroszlán? Öreg kőszáli sas? A harctereken sohasem látzott rajta a kor. Karjai mintha mázsákat emelnének, vallai mintha világokat hordanának, szemei mintha Vulkán műhelyében készült szikrákat dobálnának, szavai parittyából elhajított kövek, a Dávid kövei, melyek homlokukon találják Goliáthot.

Gáncs nélküli lovag, félelmet nem ismerő oroszlán volt.

Nem a harc kedvéért harcolt, — *az eszméért.*

Nem tudott belenyugodni abba, hogy ennek az országnak az életét a demagógia hídgvárává tegye.

Nem tudott belenyugodni abba, hogy amikor az ország érdeke minden magyarok összefogása, akkor a nemzet a demagógia által darabokra tépessék.

Nem tudott belenyugodni abba, hogy az ország, melynek fel-támadása csak a kossuthi eszmék belső diadalrajutása útján remélhető, mind messzebb kerüljön Kossuth Lajos eszmevilágától.

S nem fáradt el. Hitében nem csökkent, harci készségében nem kisebbedett.

Mélyen lenézte azokat, akik örökké csak békét akartak kötni, sohasem akartak hadat viselni. Élete utolsó korszaka is már a betegségén egy vivódás volt, künn csatáknak szele zúgott végig a magyar rónákon, az apokalipsis lovasai közelegtek a magyar élet felé, a hepp-hepp ismét polgárjogot kért a magyar politikában s ő szegény szanatóriumok és kórházak fehér ágyain hörgött, mikor harci kürtöket szeretett volna fujni.

Szikla szakadt ki vele a magyar életből,

A zsidóság egyenjogusítási harcában elesett vele a Panzerwerk No I.

A magyar kereskedelem a szövetkezetek elleni küzdelmében elvesztette benne vezérét.

A magyar kisipar elvesztette harcos barátját.

Két korszaknak volt az embere: a feltörekvő országé s a benne egyenjogusított zsidóságé — a hanyatló országé s a benne lépcsőlépésre visszaszorított zsidóságé.

Mind a két korszakban typus volt.

S élete mégis ez utóbbiban teljesült be, mikor meg kellett mutatnia, hogy milyen embereket termelt ki az évezredek szenvedései után bekövetkezett magyar egyenjogusítás?!
Gyáva nyulakat, szaladókat, hangos szavakon megbuvó áriákat, vagy párducokat.

Párducokat.

Lehullott vele a fejünk koronája.

Nehéz lesz nélkülözni s a csatákon szörnyen üres lesz a harci helye.

S mikor itt ma bucsuzunk tőle, azzal a tisztességgel tesszük, mely csak azoknak jár, akiknek kezében rendeket vágott a kard, kik szakadó árnak vizét a mellükkel akarták elállítani, kik tudták azt, hogy *embernek isteni küldetését hűségesen teljesíteni*, testvéreit védelmezni legszebb és legragyogóbb hivatása a földön.

Neve ma már a történelemé, mely hálás lesz iránta, mert a hőöket a történelem mindig elismeri, habár őt kortársai is elismerték, megbecsülték és egész egyéniségét külön szerették.

Benedek János, Vázsonyi Vilmos, Baracs Marcel, Pakots József, Sándor Pál az utolsó veszteséglistái a magyar liberális politikának.

Csupa szikla, csupa rés.

• *Mol vannak az ujak, kiket e korszak harcra-küzdelemre s nem megalkuvásra kinevelt?*

Kóbor Tamás konferál

A nyolcvanas években a perzsa sah meglátogatta Budapestet és az Operában diszeloadás volt tiszteletére. Amikor a műsor második pontja után megkérdezték, hogyan tetszik neki a zene, kijelentette, hogy a produkciók szépek, de mégis leginkább kedvére való az a zenemű, amit az egyes pontok között lehet hallani. Mi lehet az? — találgatták. Végül kiderült, hogy a jelenlegi vendégnek a hangszerhangolás tetszik a legjobban. Kinevették akkor a sah-t, vicceket csináltak reá, mint most a négusra, pedig

megjegyzésében volt valami igazság. Ezt beláttam, amikor legutóbb az IMIT felolvasó ülésén résztvettem, mint hallgató. Tartalmas és érdekes volt dr. Richtmann Mózes professzor úr Mendelssohn Mózesről szóló előadása. A felolvasások hallgatóságának törzsközönségéhez tartozott egy nénike aki azt mondta nekem, hogy még sohasem fordult elő, csak most, hogy sem a hallgatóság, sem a fentülő notabilitások közül senki el nem aludt az előadás alatt. És nagyon hangulatos volt Szép Ernő költői novellája. De mégis a legjobb-

ban tetszett nekem a kettő közötti hangszerhangolás.

A hasonlat annyiban stílszerű, mert Szép Ernő a novellája felolvasása előtt önmagát bekonferálta és azzal kezdte, nagyon örül, hogy végighallgathatta a nagyszerű tudományos felolvasást, de az operaházi előadás után el szokott menni egy kis cigányzenére és az ő novellája jelenti ezt a dallamos átmenetet az operától a könnyű-zenére, és kijelentette, hogy novellájában csak egy zsidó tárgy van, maga a szerző. Az elnöklő Kóbor Tamás erre feléje fordult: *Felkérem a szónokot, ne zavarja közbeszólásával a novellaíró.* — Szép Ernő kedvesen replikázott: *En meg felkérem az Elnök urat, hogy minél többször szóljon közbe, mert emeli a nívót.* — Ez a lovagias kijelentés egyébiránt azt mutatta, hogy nem haragszik Kóbor Tamásra, aki az IMIT ülését azzal vezette be, hogy az est mindkét felolvasója kétségkívül a fiatal gár-

dához tartozik, mert magán viseli a mai fiatalság kritériumát: a kopaszságot. — (Ezt természetesen csak azért mondotta, mert úgy ő, mint a mellette ülő dr. Szemere Samu igazgató a természet jóvoltából még nem viselik magukon az ifjúságnak eme jelvényét.)

A novella maga bájosan leírja, hogy szerző fiatal korában hogyan jutott át a Lánchíd egyik oldaláról a másikra, holott nem volt pénze, hogy a vámot megfizesse. A felolvasás után Kóbor bejelentette: „Örvendek; hogy még akkor nem ismertem Szép Ernőt, mert elárultam volna neki, miképen lehet — úgy ahogy én tettem — egy stráfkocsi mellett ingyen átmenni, de ha ezt megtettem volna, akkor nem élvezhetjük volna a mostani novelláját.”

Ezek után tehát érthető, hogy az IMIT felolvasó ülésén a műsort élénkítő hangolások a zeneértőknek is tetszhetnek.

A Cobden Szövetség. a demarkációs vonalon túl

Mendelssohn Mózes halálának 150 éves évfordulója alkalmából, amelyről az Imit és több kulturális egyesület nálunk is megemlékezett, időszzerű visszaemlékezni arra, hogy Lavater svájci diakónus vallási vitára szólította fel Mendelssohnt, aki válaszában rámutatott arra, hogy a zsidóság vallásának kérdése nem alkalmas vitatkozásra és mivel filozófiai világnézetét az ő vallása teljesen kielégíti, lelket kellene cserélnie, ha ki akarna térni. — Ez körülbelül a legbölcsebb megállapítás, amit a mai ember minden vallási vitatkozásnál elmondhat. Tekintettel arra, hogy az úgynevezett „zsidókérdésről“ való vitatkozásban nem

lehet mellőzni a vallási mozzanatot. — hiszen a keresztény hívő elsősorban azzal áll elő, hogy hite szerint Jézus eljövételével a zsidóság elvesztette létjogosultságát, — nem tartjuk szerencsés gondolatnak, hogy a Cobden Szövetség zsidó kérdések megvitatását tűzte napirendjére. A Cobden Szövetséget bizonyos befolyásos körök sohasem fogják másnak, mint „zsidó alakulatnak“ elismerni, így tehát maga ez a körülmény eleve lehetetlenné teszi az elfogulatlan eszmecserét ilyen tárgyról. A legutóbbi vita, amely Aradi Zsolt, a kiváló katolikus hírlapíró és Sós Endre főszerkesztő barátunk között folyt le, igen elő-

פסח של Husvétí árut az ismert kiváló minőségben, az idén is gyártunk

A felügyelete! az egri főrabbi, főtisztelendő

Schreiber Simon ur

gyakorolja.

A husvétí áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb, mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigoru felügyelete. E szigoru rituális felügyelet teljes erejü biztosíték arra, hogy az áru és így különösképen a husvétí áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvétí árut tehát a legvallásosabb emberek is a legteljesebb bizalommal fogyaszthatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest, 113, postafiók 5.

Telefon: 68-8-45.

kelő tónusú szellemi bajvívás volt, olyan, amilyenek a történetíró Graetz a barcelonai 1920-ban megtartott vitatkozást írja le, amikor Nachmani Mózes szembe állott Penjaforte szerzetessel. De ne felejtsük el megjegyezni, hogy Nachmani teljes szólásszabadságot kapott és miután fényesen legyőzte ellenfelét, — a „vikuach” után menekülnie kellett Spanyolországból. Ez azt mutatja, hogy a zsidó fél ilyen vitatkozásnál sohasem győzhet és ha győz is. Nincs benne köszönet.

Éppen ezért különös, hogy az Aradi—Sós vitáról éppen a *katholikus sajtó* nem vett tudomást. Miért? Nyilvánvaló azért, mert katolikus körökben azt hiszik, hogy ily vitatkozásnál a *keresztény vallást egy hírlapíró nem képviselheti*. A napilapok hasábkokat szoktak hozni Bangha páter missziós prédikációiról, mert érzik, hogy olyan ember szólal meg, aki a külvilág előtt igenis reprezentálja a katolicizmust. S valóban azt hiszem, ha a vallásról való eszmecserére rá lehetne birni egyrészt Bangha páttert, másrészt Hevesi főrabbit, akkor, bár ez sem tisztázná a dolgot, talán üdvös eredménye sem volna, de mindenesetre társadalmi eseményszámba menne. Milyen tanulságos volna pl. *Ravasz*

László református püspök vitáját hallani dr. *Schütz* katolikus teológiai professzonnal a kereszténység lényegéről, különösen, ha ez a vitatkozás nem olyan módon folya le, mint ahogy az elmúlt években megszoktuk, amikor is a finálé mindig az, hogy „felejtsük el a katolikus-református differenciákat és térjünk rá a zsidóság ügyére.” Érdekes lene az is, ha pl. *Józan* Miklós unitárius püspök kiállna *Kühár* Flóris teológussal arról vitázni, hogy vajjon kettőjük között ki az igazi keresztény hívő. Olyan vitatkozásokat rendezzen tehát a Cobden, ahol a vitatkozók mindegyike mintegy önmagában személyesíti meg az általa képviselt ügyet. A zsidóság problémáinak megvitatására azonban még így sem tartjuk a légkört elég nyugalmasnak, tisztának.

Éppen ezért idegenkedéssel vesszük a hírt, hogy legközelebb ismét zsidó tárgyú vitatkozás lesz a felekezeti-fai kérdésről *Óbudai Freudiger Dávid* és báró *Hatvany Bertalan* között. Az első kimondottan orthodox, míg báró Hatvanynek már dédapja is neológ volt. Most mi lesz, ha pl. Hatvanynek álláspontja az lesz, hogy ő zsidó fajú magyar állampolgár, Óbudai Freudiger Dávid orthodox létére pedig

azt az álláspontot fogja képviselni, hogy ő izraelita felekezeti magyar. Mi jön ki egy ilyen vitából? Sokkal érdekesebb volna, ha a zsidóság problémáival foglalkozó ezen két férfiú orthodox-neológ dologról vitatkoznék, például, hogy vajjon: a kasrusz szentség-e, vagy tabu? A tefilin kegyszer-e vagy bűvös amulet? Verbális kinyilatkoztatás van-e, vagy kozmikus? Ez nagyon érdekes volna, de akkor is csak — az Omikében, vagy a zsidó szabad-

egyetemen, vagy a Goldmark-teremben, vagy a Magyar Cionista Szövetségben, vagy a Sasz-Chevrában, csak nem a — Cobden Szövetségben. Ajánlatos volna, hogy a Cobden vezetősége belássa, hogy ilyen kérdések megvitatása nem tartozik az ő hatáskörébe és éppen a felekezeti béke és megértés érdekében lemondana az idegen területekre való kirándulásokról én respektálná a mai viszonyok által megszabott demarkációs vonalat.

Bajnok a siron túl is...

Sándor Pál felkészült a halálra

Sándor Pál nem volt érzéketlen az össz-zsidóság bajai iránt, de főként a magyar zsidóság ügyei okoztak neki gondot, elsősorban a Pesti Izraelita Hitközség belső és külső helyzete foglalkoztatta. A mostani elnököt, Stern Samut, nagyon sokra becsülte, úgy szerette, mint egy idősebb testvér a fiatalabbat. Igazi szívügye azonban a Chevra Kadisa volt, annak elnökével: Kramer Miksával és igazgatójával: Endrei S. Henrikkel állandó meleg kapcsolatot tartott fenn és sógora, Bánó Dezső, Chevra-elöljáró útján még a legaprólékosabb ügy iránt is érdeklődött. Egy alkalom-

mal a következő nyilatkozatot tette: „Ha pedig valaki bántani merészelné, én még a síromból is meg fogom védeni a Chevra Kadisát!”

Közvetlenül halála előtt, február 3-án, magához kérette Dr. Hevesi Simon vezető főrabbit és ősi szokás szerint elmondotta a widujt és tudatosan felkészült a halálra.

ÉRDEKES BEMUTATÓJA lesz a Kispesti Színháznak márc. 9-én este 8 órakor. Susán Purim napján tűzte műsorára Deák Lőrinc színigazgató Dr. Rosenfeld Mátyás kispesti orvosnak „Keleti mese” című zenés bibliai játékát, mely a purim történetét viszi színpadra. Az egész darabon végigvonul az Egyisten szeretete. Bizalmat és reményt önt a mának ezer sebből vérző zsidóságába, hirdelve, hogy az Isten mindig, az utolsó percekben küldi el segítségét. A kísérő zenét a szerző részben maga komponálta, részben ősrégi keleti motívumokból állította össze. Prológust a darabhoz, dr. Bände Zoltán kispesti főrabbi írt. Már eddig is több vidéki hitközség és Nőegylet kérte a darabot, előadásra. A kispesti bemutató előadás iránt óriási érdeklődés nyilvánul meg.

Ezüst

disztárgyak és evő-
eszközök a legolcsóbb
gyári árbán

Schleifer

ezüstárugyár, Kazinczy-u. 10
(Rákóczi-ut közelében)

Sándor Pál temetése

A közrészvél grandiozus megnyilatkozásának keretében ment végbe vasárnap Sándor Pál temetése a Dohány-utcai izr. templomból. A kora reggeli órákban a pesti izr. hitközség előljáróságának küldöttsége Nagy Andor előljáró vezetésével, valamint a pesti Chevra Kadisa előljáróságának küldöttsége, ugy szintén a templomi előljárók testülete illeg elhozták Sándor Pál holttestét a Kerepesi-uti izr. temető halottasházában felállított ideiglenes ravatalról a Dohány-utcai zsidó templomba és a gyászfáyollal átvont oltári emelvény előtt fellállított rava alra helyezték a koporsó. A templom előtt már a kora reggeli órákban sorakozott fel a gyászoló közönség, amely a templomi gyászszertartásra jegyet tudott szerezni.

A templomban a ravatal jobboldalán foglalt helyet a gyászoló család: felesége, gyermekei, testvérei, sógorai, sógornői és egész rokonsága, és kétoldalt a ravatal mellett, valamint fent az oltári emelvényen foglaltak helyet a megjelent előkelőségek, akiket Stern Samu, a hitközség elnöke fogadott.

Jelen voltak:

A m. kir. kormány részéről: Tahy László miniszterelnökségi államtitkár, Ádám Géza államtitkár, a Tőzsde kormánybiztosa, a kereskedelemügyi minisztérium képviselőjében Koós Ödön osztályfőnök, a pénzügyminisztérium részéről Szilágyi Ernő miniszteri tanácsos. — A főváros részéről: Sipőcz Jenő, dr. Bárány Babarczy István tanácsnok. — A Képviselőház képviselőjében megjelent Szranyavszky Sándor házelnök. — A m. kir. Alamrendőrséget Ferenczy Tibor főkapitány képviselte. Ott voltak továbbá: Ugron Gábor, Józán Miklós unitárius püspök, Szcitovszky Béla, Bárczy István dr., Weiss Fülöp, Dr. Tomár tábornok-orvos, Fleissig Sándor, Vida Jenő, Vészi József, Egrý Aurél, Glücksthal Samu, Frankl Adolf, Ripka Ferenc, Láng Lajos, Buday-Goldberger Leó, Barczy-Barczen Gábor, Morvay István, Erődy-Harrach Tihamér, Görgey István, Knob Sándor, Terbócz Imre, Szalóky-Navratil Dezső, Krudy Ferenc, Éber Antal, Strausz István, Makray Lajos, Gróf Apponyi György, Szurday Róbert, Rassy Károly, Dinnyés Lajos, Ruppert Rezső, Peyer Károly, Payr Hugó, Bródy Ernő, Fábrián Béla, Vázsonyi János országgyűlési képviselők, Büchler József, Dési Géza, Fenyő Miksa, Gál Jenő, Grieger Miklós, Kálnoki Bedő Sándor, Magyar Pál, Örfly Imre, Örgyő Pállavicini György, Boross László, Diószegy János, Kabakovics József, Nagy Andor, Szegő Béla, Orova Zsigmond, Aschner Lipót, Ehrlich G. Gusziáv, Drucker Géza, Halász

Manó, Hajdu László, Horváth Lipót, Eppinger Károly, Stein Emil, Klein Gyula, Krausz Simon, Wertheimer Adolf, Steiner Marcell, Lunczer Pál, Bánó Dezső, Beck Jenő, Eisenmann Gyula, Fürst György, Ledermann Mór, Vértes Emil, Zahler Emil, Horváth Miksa, Komját Ernő, Dr. Kerekes Ödön, Sós Armin, Sós Endre, Dr. Rosenák Miksa. A pesti izr. hitközség előljárósága, választmánya és képviselőtestülete teljes számmal Stern Samu udvari tanácsos, Országos irodai és hitközségi elnök vezetésével, az Országos Izraelita Iroda Szánó Jenő alelnökkel az élén, a Pesti Izr. Szentegylet előljárósága és intézményei Krämer Miksa kormányfőtanácsos, elnökkel, a budai izr. hitközség Dr. Kriszháber Adolf elnökkel és Dr. Kiss Arnold vezető-főrabbiával, az Orthodox Izr. Iroda Frankl Adolf díszelnökkel, valamint a Budapesti Orth. Aut. Izr. Hitközség Freudiger Ábrahám elnökkel az élén, az Óbudai Izr. Hitközség Orova Zsigmond elnök vezetésével és a többi fővárosi, valamint környékbeli és vidéki hitközségi küldöttségek, közöttük a győri izr. községkerüle küldöttsége Kallós Henrik kormányfőtanácsos, elnökkel az élén. 9 Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarát Dr. Éber Antal elnök és Dr. Gyulay Tibor főtitkár vezették, míg a Debreceni Kamarát Dr. Radó Rezső, a Győrit Morvay István, a Miskolczi Ferenczy Károly képviselték.

A temetési szertartás Wehner orgonamester orgonapreludiuma nyitotta meg, majd a teljes templomi énekkar gyászenéke következett, ezután Li'netzky Bernát főkántor adott elő gyászszólistát, majd a következő beszédek hangzótak el:

Dr. Hevesi Simon

a Pesti Izr. Hitközség vezető-főrabbiája:

Az ember élete fuvallathoz, árnyhoz, káprázathoz hasonló. Az élet olyan, mint a futó árnyék, igazán csak mint illúzió jár-kél az ember a földön. Egy embert vesztettünk el, egy nagy embert, akit meggyászol országunk, nemzetünk, hazánk, társadalmunk, hitfelekezetünk, hitközségünk, minden igaz tisztalelkű polgárra ennek a magyar hazának. Itt állunk a templomban, mögöttem az isteni kinyilatkoztatás tanának törvénytartó frigyszekrénye, előttem egy koporsó, amelyben Sándor Pál pihen. Ezt a szentségtartó frigyszekrényt úgy nevezzük: „órau“ és a koporsót is úgy nevezzük: „órau“ ugyanazzal a szóval. Mennvi magasztos ihlet, mennvi nemes embertisztelet van ennek az ősi szentségű nyelvnek a szellemében. Mikor őseink Egyiptomból kiszá-

badulva a sivatagban vándoroltak, maguk előtt vitték Józsefnek koporsóját és maguk előtt vitték a törvénytáblák frigyszekrényét. Az irásmagyarázók rá-sutatnak arra, hogy aki az egyikben pi-hen, az teljesíteni törekedett azt, ami a másikban benne van. Itt is elmondhat-juk, hogy az emberi erő mértéke szerint, aki előttünk, ebben a koporsóban pi-hen, teljesíteni igyekezett azt, ami a legírá-nyítóbb, a leghatalmasabb, legfensége-sebb abban az írásban, amit a szentség-tartó frigyszekrény őriz magában.

Bármily irányban hívta a kötelesség, nem ingadozott, teljesítette kötelességét hazájával szemben, mint polgár és mint törvényhozó, teljesítette hitfelekezetével szemben, amikor zászlót vitt a kezében, melyre fel volt írva, hogy a hitében Iz-rael tanait követő ember a magyar nem-zetnek gyermeke, az ízig vérig, szívének minden dobbanásával ennek a nemzet-nek hű tagja. Sándor Pál harcolt a ma-gyar kereskedőkért, harcolt és küzdött felekezetünkért és ideáljainak érdekében áldozatokat is hozott. Sándor Pál Isten veled. Itt koporsód és a szentségtartó között állva megáldalak Téged: vonulj békességben és emléked, hallhatatlan szellemed haló porodban is örökké élni fog rokonaid, barátaid, tisztelőid szívé-ben.

Stern Samu

a magyar neológ zsidóság nevében:

Mint felekezetünk nagy halott-jától, bucsuzom Tőled Sándor Pál.

Ha voltak idők, mikor szükség volt az olyan gerinces, bátor, becsületes, igaz emberre, mint amilyen Te voltál, ha vannak idők, mikor az igazi érték elmulása kétszeresen fájdalmas, akkor ezek a mostani idők azok, mikor az ország és ben-ne felekezetünk a szenvedések és megpróbáltatások idejét éli. Hazafi voltál a szó igaz értelmében, fele-kezetünknek szilárd oszlopa, aki igaz ügyünkért bátorsággal, kitar-tással tudtál síkra szállni, mert a magyar zsidóság igazának és becsü-letének voltál hirdetője. Nem is-mertél megalkuvást, mikor jogos, becsületes ügyről volt szó. Te nem támadtál, csak védekeztél és véde-kezésedben mindig a jog, az igaz-ság és a méltánvosság volt az ír-nyító gondolatod. Ha küzdelmeid kö-

zepette hibáztál, volt belátásod és bátorságod megkövetni azt, kit aka-ratlanul megbántottál. Magad részé-re nem kértél soha semmit, azt le-kintetted a legnagyobb kitüntetés-nek, ha a közért való munkásságo-dat és szándékaid becsületességét elismerték. A legjobb, legmegbiz-hatóbb barát voltál, a legnagyobb örömet abban találtad, hogy ember-társaidon segíthetél és segítségedet nem vontad meg azoktól sem, kik az idők folyamán megbántottak. Becsült, tisztelt, szeretett mindenki, azok is, akik nem egy táborban vol-tak Veled, elismertek, mert minden ténykedésed a puritán, a tisztessé-ges ember ténykedése volt. Emlé-ked soha el nem múló kegyelettel marad felekezetünk történetében megörökítve. És ha eljön majd egy szebb kor, mely utódainktól már nem követel olyan emberfölötti erő-megfeszítést, annyi küzdelmet, mint amennyit nekünk kell megvívni zsi-dóságunkért, akkor tudni fogja az a nemzedék, amely annak a szebb, a jobb időknek élvezője lesz, hogy e szebb, jobb idők eljövételének egyik legnagyobb előharcosa Te voltál, Sándor Pál. Mint a tölgy, mely akkor mutatja igazi nagysá-gát, mikor ledöntve fekszik előt-tünk, most látjuk csak igazán, mi-lven nagy voltál. Ha porladó tes-ted mulandó is, de emléked az iga-zi hazaszeretettől telített magyar ember, a becsületes hittestvér, em-léke élni fog, mint a jövő generá-ció példaképe. Sándor Pál, barát-unk, vezériünk. — nyugodjál bé-kében.

Magyar Bertalan

az OMKE nevében:

A magyar kereskedelem tragikus korszakát éljük. Nap-nap után újabb csapások és megpróbáltatások zúdulnak ránk. Megedzöd-tünk a szomorúságban. Mégis, az a mélysé-ges nagy gyász, amely Sándor Pál elhunytá-val érte a magyar kereskedelmet, felülmul minden veszteséget és szívünk gyökeréig rendit meg bennünket. Itt állunk, az OMKE elnöksége, központi és vidéki szervezeteinek

küldöttségei, könnyel a szemünkben, de velünk sir és velünk gyászol az egész magyar kereskedelem, a legkisebb falusi szatócs és a legnagyobb fővárosi kereskedőházak vezetői egyaránt. Kimondhatatlan a mi fájdalomunk és pótolhatatlan a mi veszteségünk! A haza egyik leghűségesebb gyermekét, a polgári erények mintaképét, a parlament egyik legkiválóbb tagját és nesztorát, a magyar szabadelvűség és demokrácia legrégebb harcosát, a zsidó hitfelekezet legnagyobb fiát, — de mi, az OMKE, apánkat veszítettük el benne.

„Ő az, aki által lettünk és vagyunk!”

Sándor Pál egy Istentől megáldott hosszú, tiszta életet szentelt egy eszmének és ez az eszme: fokozni a kereskedelem megbecsülését, ugyanazon elbánást biztosítani neki, mint a haza többi polgárának és megvédeni a tisztességes kereskedői munka gyümölcsét. Ezen eszme eszközéül és fegyveréül alapította meg 32 évvel ezelőtt az OMKÉT, a magyar kereskedelem harcos szervezetét, a „commercium militans“-t az egyoldalú agrárkövetelésekkel és a szövetkezetek túlzó versenyével szemben. A magyar kereskedelem tragikumma, hogy most, amidőn Sándor Pál 32 évi fáradságtalan munkássága után örök nyugalóra tér, talán még fenyegetőbb a magyar kereskedelem helyzete. A kereskedelem-ellenes hangulat hullámai újból magasra csapnak és veszélyeztetik a kereskedelem existenciáját.

De Sándor Pál félszázados közéleti munkássága megszervezte a magyar kereskedelmet és felvértezte a küzdelemre.

Sándor Pál! Már életedben a magyar kereskedelem legendás hőségé lettél! A magyar vidék eldugott falujában a szegény kis szatócs reménykedve és bizalommal gondolt rád, az igazság rettenthetetlen bajnokára, aki nem ismert különbséget ember és ember között, de áthághatatlan válaszfalat vont a tisztességes és nem tisztességes emberek közé. Látta csodálatos életpályádat: a gabonakereskedői irodától a parlament korelnöki székhéig, és Benned látta a polgári tisztesség és öntudat, a kereskedői becsületesség inkarnációját.

Sándor Pál! Szeretett apánk, imádott vezérünk, jelelhetetlen példaképünk, atyai jóbarátom! Fájdalmasan búcsuzunk Tőled, akit nagyon szeretünk és becsültünk, köszönjük Néked mindazt, amit értünk egy életen keresztül tettél és alkottál! Utolsó tanácsaidat szellemi végrendeletednek tekintjük s fogadalmat teszünk Neked, a legelső magyar kereskedőnek arra, hogy a munkát, amelyet megkezdettél, a Te szellemedben fogjuk folytatni hűséggel és igazságossággal!

Isten Veled!

Rassay Károly

a Szabadelvű Párt nevében:

Egy nagy magyar polgárt jöttünk temetni. Néhány szál deszka, rajta egyszerű polgári név: Sándor Pál. Bársonypárnákon nem szikráznak ragyogó érdemrendek; nem hivalkodik földi hatalmasság által adott nemesi név. Csak ezrek és tízezrek szemében a soha el nem múló szeretet és gyász fénye csillog, mert Sándor Pál közel félszázados közéleti munkájával maga írta be nemesi levelét a nemzet legválságosabb korszakának évkönyveibe. Ime, itt elvonulnak koporsója előtt a nemzet létalkotó elemének képviselői és mindenki Sándor Pál élete alapján, a közös érzelmi és szellemi gondolat, a tisztelet jogán magának vallja Sándor Pált. Itt, az Isten csarnokában állnak a koporsó előtt, a vállomást tesznek hifelekezetének hivatalos vezetői Sándor Pál mellett. A magyar kereskedelem öntudatra ébresztőjét és vezérét gyászolja benne. És mi a magyar közélet szerény munkásai, pártkülönbség nélkül itt állunk e koporsó előtt, hogy tanubizonyságot tegyünk a képviselőház elnöki székéből kihirdetett ítélet mellett. Sándor Pál nemcsak korban járt elől, hanem elől járt közbecsülésben, melyet széles tudása, köztiszteltetben, melyet tiszta jelleme és közszereletben, melyet egyéniségének konciliáns volta biztosított.

Hű volt felekezetéhez, hű akkor is, amikor egy történelmi földrengés után a szenvedélyek gyűlölködő árja borította el az országot. Hű volt királyához és ez a hűség, amely sohasem kért, sohasem várt, sohasem fogadott el címet, rangot, kitüntetést, nemcsak a hatalom magasságában fénylő trón előtt hódolt meg, hanem töretlenül szállt a száműzött és a hontalan király felé is. Hű volt eszményeihez, politikai ideáljaihoz, a magyar szabadelvűség és demokrácia eszményeihez. Hű volt azokhoz az eszményekhez, amelyek ezt a nemzetet naggyá tették és itt maradt, min egy letarolt erdőben álló szálfa, dacolva viharral, villámmal, hogy hirdesse régmúlt idők nagyságát, dicsőségét, szépségét és igazságát. De mindezen a hűségen túl Sándor Pál polgári erénye és emberi nagysága

talán legszebben nyilatkozott meg abban a hűséges ragaszkodásban, amellyel élethivatásához és pályatársaihoz, a magyar kereskedőkhöz ragaszkodott. Ott állt a békeidők ideális harcaiban és ott állt akkor, amikor egy gazdasági összeomlás után a gyűlölködés, irigység és önzés alapjaiban, létében, tisztességében támadta meg a magyar kereskedelmet.

Hű volt felekezetéhez, hű volt királyához, hű volt életársához, hű volt politikai ideáljaihoz és ez a hűség nála egy csodálatos harmónia egységében, a hazá iránti hűség mindenekfelett való érzésében egyesült. Elvégeztetett! Sándor Pál elvégezte földi munkáját! Ma már ott van a nemzet nagyjainak sorában, akik nincsenek velünk és mindig velünk vannak. Ott van azoknak a sorában, akiknek életét nem a halandó kortársak emlékezete, hanem a történelem őrzi.

Dr. Éber Antal

a Kereskedelmi Kamara nevében:

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, amelynek Sándor Pál legrégebb tagja, 40 esztendőn keresztül hűséges munkatársa, lelkesítője, oszlopa volt, jövőnk bucsut venni Tőled. 23 évvel ezelőtt amikor közéleti pályája magas vonalra emelkedett, a Kamara teljes ülésén ünnepeltük és akkor az elnöki székéből elhangzott üdvözlő beszédben úgy ünnepeltük őt, hogy ő nemcsak a Kamara keretén belül védi meg a kereskedők érdekeit, hanem mindenütt, ahol erre szükség nyílik és amit ő tesz, annál jobb, nemesebb munkát nem is lehet végezni. Az ő mélységes hazafiasságával hirdette a közéleti szabadság nagy elvének, a kereskedelem szabadságának és a szabadkereskedelemnek nagy igazságát. Ugyanazt hirdette, amit előtte a legnagyobb magyar Széchenyi István, ezekben a gyönyörű szavakban: akárki, akármit ábrándozik, csak a vagyonos nemzet lehet szabadságos és független. Amikor most búcsút veszünk Tőled, most, hogy közéleti pályafutásod véget ért, ki-

állíthatjuk meg, désedről a végső bizonyítványt a Kamara elnökével a keresetlen szavakkal, amely 23 évvel ezelőtt a Kamara elnöki székéből ünnepeltünk, kiállíthatjuk azt a bizonyítványt, hogy a hűség, amit Te cselekedtélt, nemesebb munkát nem végeztek. Sándor Pál hűséges barátunk és kartársunk, szeretett vezérünk. Isten veled.

Fleiszlg Sándor

a Tőzsde nevében:

Itt az Isten házában, a Budapesti Áru- és Értéktőzsde tagjainak nevében fájdalommal búcsúzom Sándor Páltól, aki 40 éve hűséges barátunk és munkatársunk volt.

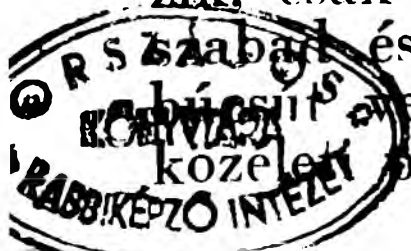
Sohasem a saját érdekeit féltette, sohasem a tehetősek érdekeiben dolgozott, hanem önzetlenül, a kisemberek teherbírást tartotta szem előtt és életüket védte. Mondhatom, hogy Sándor Pálnak voltak kitüntetései, mert a legnagyobb kitüntetést, a legnagyobb címet a közvélemény, az általános köztudat már régen megadta neki és ez a közbecsülés és közszeretet.

Reméljük, hogy az ő emléke fog adni még szeretett hazánknak olyan embereket, akik az ő hazafias érzelmeitől áthatva ennek a szegény, szenvedő hazának felvirágoztatásán az ő szellemében fognak munkálkodni.

Ferenczy Károly

a vidéki OMKE nevében:

Magyarország vidéki kereskedelme és a magyar vidéki kereskedelmi testületek nevében mély gyásszal és fájdalommal búcsúzom Sándor Páltól. Sándor Pál megérleléssel és igazságszeretettel felkarolta a vidéki magyar kereskedelmet is és ezért nemcsak a mai szűk határokon belül, de messze a trianoni határokon túl is őt tartották a magyar kereskedelem hivatott vezérének. Ihlesse meg a harcos élel után immár örök pihenőre térő Sándor Pál fennkölt szelleme bátorsága, önzetlensége és céltudatos kitarása a magyar kereskedelem vezéreit és akkor az ő műve fenn fog állani, továbbra is békét, boldogságot árasztva a magyar hazára.

Hegedűs Loránt

a Tébe nevében:

Gyászoló közönség, sirató barátok! Megálljatok! Bucsuzunk tőle, Sándor Páltól, a nagy magyar polgártól, a szivbéli nemes jóbaráttól, attól a férfitől, aki rendithetetlenül, meg nem tántorodva, tiszta lélekkel küzdötte végig a maga nehéz korszakát és ezért halát monduk halotti teteménél mindnyájan neki. Megindultságunk és hálánk illesse őtet a szabad magyar gazdasági érdekképviseletnek nevében, amelyeknek tűzlelkű apostola, messze ragyogó példaképe, fedhetetlen vezérlő egyénisége volt, ki tehetségének és lelkeségének átütő erejével ércnél és gránitnál szilárdabb s maradandóbb anyagból véste be emlékezetes nevét: belevéste azt az emberek szívébe. Ezért hoztuk el igazi könnyeinket, mély gyászunk őszinte siramát ehhez a koporsóhoz, hogy bucsúztassuk Sándor Pált, innét, a Láthatatlan Mindenható imádásra szentelt helyről, ahol ő belső hitének tisztaságával imádkozott.

Nincs, elképzelhetetlen, oly öntudatos magyar polgár, aki ne tekintene őszinte mélyen érzett tisztelettel, mely évtizedeken át folyton csak erősödött, Sándor Pál alakjára. A szabad eszméknek az a töretlen harcosa, ki mindig ifjonti hévvel kelt harcra, küzdésre igazságáért, az a töretlen férfi, aki velünk tartott, szenvedve a kommunisták hörtönében, egy percig nem engedte sem megtántoríttatni, sem megaláztatni rendületlen meggyőződéseit, a nagy kereskedelmi szervező, aki barátjának tartott mindenkit, ki bármely táborban az igazi magyar munkának becsületes szervezésére vállalkozott, ez a töretlen idealista, aki bárhányszor borult is el zord időknek fekete felhős égboltozata, mindig a nap felé tekintett és várta, számolta, imádta a tiszta sugarat, mely felülről hozzánk érkezik, az a rendületlen barát, akivel csak kezet kellett fognunk, hogy lelkes szívének örömteljes dobbanásából vér átmenjen az ő véréből a miénkbe, ez a Sándor Pál, akit ma nem csak mi jelenlevő sokaság, nemcsak Ti, könnybelábadt család és vigasztalhatat-

lan barátok, hanem minden munkása a magyar életnek sirat és szívében keserű emlékezéssel ájtatosan ünnepel.

Igy búcsúznak Tőled könnyeink, bánatunk és szeretetünk nevében. Szivbéli jóbarát, nagy polgár, kereskedő büszkesége, indulj utolsó utadra! Poraid fölött szálljon az örök szeretet, mely az Urnak kezéből hull a jó emberek szívébe, hogy onnét tündököljön most és az idők végtelen végéig. Amen!

Az énekkar gyászsorozatmája közben vittek most ki a koporsót, amely előtt három koszoruskocsi vitte a rengeteg koszorút. A gyászmenetet az özvegy és a családtagok nyitották meg, utána következtek a közhatóságok képviselői, a felsőházi tagok és képviselők, a hiközségi előljáróság és a felekezeti, valamint egyéb intézmények vezetői. Gyászfátyolos uccai lámpák égtek végig a Dohány-uccán és a gyászmenet gyalog kísérete a halottaskocsit a Rókusig. Az özvegy azonban már az első néhány lépés után oly rosszul lett, hogy kocsiba kellett ültetni.

Délután fél 2 volt, mire a gyászmenet kiérkezett a rákoskeresztúri izr. temetőbe. Itt

Dr. Groszmann Zsigmond

még egyszer búcsúztatja Sándor Pált:

Napjaink továtünnek, mint az árnyék, az emberi élet törékeny, mint a fűszál: amikor elérkezik földi pályánk végső órája, meg kell válnunk mindentől és mindenkitől. Sándor Pál, az igazság bajnoka, a magyar igazságnak, a zsidó igazságnak, az emberi igazságnak rettenthetetlen bajnoka, Rajtad is beteljesült az Ige, tested visszatér a föld porához és lelked odaszáll az Örökkévalóhoz. Tested ott fog pihenni az édes magyar föld rögében, amelyet oly nagyon szerettél és lelked ott lesz az Örökkévaló Istennél, akit oly nagyon imádtál. Mi marad belőled a mi számunkra? Az igaz ember emlékezete! A Te emlékezed áldásul és biztatásul marad a jövődő számára. Sándor Pál! Fogadd hálánkat és köszönetünket, amikor bevonulsz az örök nyugalomnak honába.

Majd a pesti Szentegylet elnöke,

Krámer Miksa

a Chevra Kadisa nevében:

Mielőtt utolsó utadra megtérnél, bucsuzom Tőled drága nagy halottunk. Sándor Pál, Chevra Kadisánk előljárósága, választmánya és képviselőtestülete nevében. Nagyszerű

közéleti munkásságodat, felekezetiünkért vívott hősies küzdelmedet már felekezetiünk és országunk nagyjai méltatták. és csak Chevra Kadisánk nevében akarom megköszönni Neked azokat a kiváló szolgálásokat, melyeket érettiünk tettél. A legnehezebb időkben és a legsúlyosabb viszonyok között állottál Chevra Kadisánk szent ügyei iránt. Valahányszor hívó szavunk Hozzád eljutott, mindig rendelkezésünkre állottál. Nem volt előtted sok munka, vagy fáradtság, ha a Chevra Kadisa ügyeiről volt szó.

Köszönöm Neked drága Barátom mindazt, amit Chevra Kadisánkért és intézményeinkért tettél. Köszönöm Neked több mint négy évtizedes igaz barátságodat és hálásan köszönöm azt a szeretetteljes üzenetet, amelyet betegágyadból intéztél hozzám.

Emlékedet hálás kegyelettel fogjuk megőrizni. Isten veled. pihenj csendesen.

Végül pedig *Sándor Pál* szűkebb munkatársai, az OMKE tisztviselői és az OMKE szerkesztősége nevében

Balkányi Kálmán

az OMKE tisztviselői nevében:

Hadd vegyünk fájdalmasan búcsút Tőled, Elnök Ur, az utolsó percben, mi is, a Te munkatársaid, iródeákjaid, tanítványaid, az OMKE-irodának minden tisztviselője, akiknek páratlanul kedves, aranyos főnöke voltál. Búcsúzik az OMKE szerkesztősége, melynek a lelke voltál. Amint mindennek a lelke voltál. amiben benne voltál, mert csak lélekkel tudtál dolgozni. Egész lélekkel. Tiszta lélekkel. Fáj nekünk itt hagyni a Halottak világában Téged, az Életnek szerelmesét, aki tengernyi kín és pokoli fájdalom pillanatnyi szünetében mindig csak azt érezted, holtad napján is sóvárogva irtad le: jó volna még élni. Megnyugtatlunk, Elnök Ur, Te élni fogsz, tovább élsz bennünk és utódainkban és az elkövetkező korok kereskedőiben. Valahányszor egy jó szót leirunk, egy ke-

Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés fájdalmas megilletődéssel jelenti, hogy alapítója és alapításától elnöke

Sándor Pál

országgyűlési képviselő

36 évi parlamenti működése, a magyar kereskedelem érdekében vívott közel félszázados küzdelme közepette, álnok kórtól legyőzve meghalt.

A magyar kereskedelem nagy halottját február 9-én, vasárnap d. e. féltizenegy órakor a dohányuccai izraelita templomból kísértük el utolsó útjára.

Ő hívta életre az OMKE-t, szelleme fogja éltetni tovább!

mény mondatot kimondunk, azt ezután is a Te szellemed diktálja nekünk. amint eddig is Te mutattad meg, hogy álljunk meg polgári önérzettel, kereskedői öntudattal a hatalmasok előtt.

Ezután *Sándor Pál* koporsóját a pesti Szentegylet által adományozott díszsírhelyen helyezték örök nyugalomra és a halottért mondot imával ért véget a grandiózus temetés.

*

Az óriásméretű temetés nehéz és kényes feladatot rótt a Hitközségre és a Chewrára. A példás rend és a zökkenés nélküli konduitus Eppler Sándor főtitkár, dr. Endrei Henrik igazgató, dr. Csergő Hugó főjegyző és Trebits Márk főfelügyelő munkájának és irányításának eredménye.

Olvasom

Nagykőrösön 500 zsidó lakik, de az elmúlt évben nem született egy gyermek sem. Kényelmesek a nők. De az egész hitközség is kényelmes. amit legjobban az bizonyít, hogy 50 év óta nélkülözni tudják a fő-rabbit...

A Pesti Izraeli Hitközség Előjárósága, Választmányo és Képviselőtestülete mély-séges gyászba borulva jelenti, hogy

Sándor Pál

országgyűlési képviselő,
a Pesti Izr. Hitközség képviselőtestületé-
nek dísztagja és választmányának tagja

ez év február hó 6-án, hosszas szenvedés után 76 éves korában Budapesten meghalt.

Felekezetünk büszkesége volt. Jogaink védője. Igazaink harcosa. Karunk és vértünk. Magyarságunkkal egybeforrott zsidóságunk példadója, aki bajban és veszben gáncs és félelem nélkül helyt állott mindenkor értünk és hazafiságában, áldozatkészségében, zsidóságában halálán túl is példaképünk marad.

A megboldogultat a Pesti Izr. Hitközség a maga halottjának tekinti. Ravataát **dohányutcai templomunkban** álitottuk fel, itt bucsuztattuk nagy Halottunkat **vasárnap, ez év február 9-én d. e. fél 11 órakor** és innen kísértük utolsó útjára a rákoskeresztúri izr. temetőbe, ahol a Pesti Izr. Szentegylet által adományozott diszshelyen helyeztük örök nyugalomra.

**Megdicsőült szelleme el nem muló hálónkban és kegyeletünkben él tovább!
Lebegjen béke és áldás emléke fölött!**

A Pesti Chevra Kadisa Előjárósága, Választmányo és Képviselőtestülete mély-séges fájdalommal és a pótolhatatlan veszteség érzetével jelenti, hogy nagyérdemű dísztagja

Sándor Pál

országgyűlési képviselő úr

a közügyeknek és felekezetének szentelt áldos és nemes élete 76-ik évében f. hó 6-án ehalálozott.

A megdicsőült férfiú évtizedeken keresztül kiváló szellemével, lánglelkű hitével, önfeláldozó szeretettel és odaadással szolgálta hazánkat és felekezetünket. A legnehezebb időkben szállt sikra felekezetünk igazáért és küzdött hőiesen minden nemes ügyért. Őszinte, igaz barátja volt Chevra Kadisánknak és nemes megértője és megbecsülője ama nagy és szent eszméknek, melyeknek szolgál tában Chevra Kadisánk áll. — Chevra Kadisánk hálás kegyelettel fogja megőrizni dicső emlékét.

Nagy halottunkat **f. hó 9-én, vasárnap d. e. fél 11 órakor a dohány-utcai izr. templomból** a rákoskeresztúri izr. temetőbe kísértük és a Chevra Kadisa által adományozott diszshelyre temettük.

Budapest, 1936. február havában

Áldos és béke hamvaira!

Özv. Sándor Pálné Bánó Irén, felesége, Geiger Jenő és neje Sándor Katalin, dr. Szili Jenő és neje Sándor Emma, Sándor János, gyermekei és vejei, özv. Palakovits Mátyásné, özv. Sándor Árminné, Kodály Zoltánné, nővérei, sógorai, sógornői és az egész rokonság megrendülten jelentik életük legsúlyosabb csapását

S Á N D O R P Á L

országgyűlési képviselő

az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés Elnöke

e hó 6-án, délután 6 órakor hosszú szenvedés után 76 éves korában elhunyt.

Felejtethetlen, drága halottunkat **február hó 9-én, vasárnap, délelőtt féltizenegy órakor** kísértük a dohány uccai izr. templomból utolsó útjára a rákoskeresztúri izr. temetőbe.

Nyugodjék békében!

Szelleme örökké élni fog közöttünk!

Geiger Béla, Montagh Jánosné Geiger Zsuzsi, Geiger András, Szili Gábor, Szili Judith, Szili Péter, unokái.

Részvéltátogatások mellőzését kérjük.

Budapest, 1936 február 7-én.

(Minden külön értesítés helyett.)

Wolff Károly — Sándor Pálról

A zsidóság nagy halottja elpihent. Az egyszerű fekete koporsó előtt impozánsan nyilvánult meg a döbbenetes részvét, amellyel Sándor Pált az egész magyar közvélemény megsiratta.

Vallásra, pártra való tekintet nélkül egyformán tisztelegtek a közélet jelesei Sándor Pál előtt.

A részvétnek általános özönéből érdekesnek találjuk kiragadni Wolff Károlynak a Keresztény Községi Párt vezérének a nyilatkozatát.

Wolff Károly, aki egy életen keresztül szemben állott a magyar zsidóság megdicsőült vezérével a következőket mondotta Sándor Pál elhunytá alkalmából:

„Noha az utóbbi időben kissé elmérgesedett a politikai harc köz-

tem és Sándor Pál között, mégis kötelességemnek tartom megállapítani, hogy Sándor Pál nemes ellenfelem volt.

Én tisztelem benne az ellenfelet, mert azon harcosok közé tartozott, aki mindig következetes maradt önmagához és azokhoz az elvekhez, amelyeket képviselt.

A parlamentben már békésebb atmoszféra volt közöttünk, mint a városházán. Egyenrangú ellenfélnek ismerem el Sándor Pált. Ő ugyanolyan szívóssággal védte a saját álláspontját, mint ahogyan én sem szoktam engedni meggyőződéseimből.

Sándor Pál meghalt. Vége tehát a harcunknak.

A koporsójánál én békét hirdetek.“
K-r-B-a

Olvasom

Peterdi Andor új verseskötetét. Harminc éves költői mult előzi meg az „Őszi szélben vándormadár“ című verset, melyben benne van minden finom rezdülés, ami Peterdi Andor lelkében rezonál. A kötet minden egyes verse lélekből, szívből fakadt írás, tele finomsággal, igazi emberi érzésekkel. Tiszta költészet — 1936 rohanó anyagias áradatában...

Olvasom

A frankfurti „Izraelita“ című aggudista lap nekirohant a magyarországi orthodox iroda rabbitanácsának, amiért nem engedték meg Budapesten az Aguda megszervezését. Hogy ezt a hazai orthodox vezetőség nem engedte meg, bölcsen cselekedte, mert a Szombat már kifejtette, hogy ezzel a lépésével ferde helyzetbe kerülhet úgy a minisztérium felé, mint a neológ országos iroda irányában. Erre való tekintet nélkül az „Izraelita“ neki megy az orthodox rabbi vezetőségnek, holott állandóan csepeg a Tóra nagyjai iránti tiszteletadástól. A magyarországi

orthodox vezetőségnek nincs szüksége a mi védelmünkre, mi csak megállapítjuk annak a talmudi mondásnak igazságát, hogy az embert dühösségében (b'chaaszau) lehet csak megismerni. A német smokk-orthodoxia dühében ime levetetette álarcát. Igaz, hogy a magyar orthodoxia vezetősége előbb is jól ismerte a csúnya maszket.

Nem olvasom

A „Szombat“ egyik olvasója beszámolt arról, hogy London egyik színházában bibliai tárgyú baletet járszanak. A Duke of York színházban kerül színre nagy sikerrel a Dávid című pantomim hat részben. Menin-szky írta a koreográfiát, Maurice Jacobson a zenét, a díszleteket Jakob Epstein festette, a főszerepet pedig a kitűnő Anton Dolin alakítja. Az érdekes, erősen szimbolikus balett Dávidot, mint pástort, harcost, költőt, szerelmezt, királyt és főpapot ábrázolja. A zene óhéber motívumok alapján készült, minden taktusban keleti ritmus lüktet. Az angol sajtó nagy lelkesedéssel írt a balettről és nem mulasztotta el megemlíteni, hogy a szereplők kevés kivétellel zsidók...

SZOMBAT

OLVASOM,...

NEM OLVASOM...

Nem olvasom

Egy nagy hírlappállalat vezető emberének családja kitért. A családtagok közül az egyik fiú azonban erősen ragaszkodik a zsidósághoz. Érdekes tünet. Érdekes az is, hogy nálunk a kitérés még divok. Több befolyásos ember tért a legutóbbi napokban az egyház kebelébe. Úgy látszik, hogy nem kelnek föl a közeljövőben azért, hogy keresztény vallású árjákázzák őket. Szóval: a hitleri Hailand nincs „ante portas“ (a kapu előtt). Ha nem volna stilszerűtlen részről, (még talán) mazl-tov is járhatnak ezek ezért a megnyugtatóért!

Oh som

A napilapokból kiderül, a disznósír árának mai szinten való tartására igen nagy összeget áldoz az állam. Ime egy disznóügy, amelyre a legdühösebb antiszemita is kénytelen bevallani, hogy a zsidóságnak semmi része sincs benne.

Nem olvasom

A pesti Sasz Chevra behozta a magyar nyelvű siurokat. Nagyon helyesen arra az álláspontra helyezkedik, hogy kimondott párt-orthodoxia és a pártonkívüli konzervatív zsidóság között ne legyen más különbség, csak az, hogy az utóbbi behozza a magyar nyelvet a Bész-Hámidrásba. Utóvégre ahelyett: „Sagen unsere Chachomim“ helyett meg lehet szokni ezt: „Mondják a mi bölcseink“, sőt talán ezt is: „Mondják a mi chachomimjaink.“

Herkovits Dávid egyleti rabbi és Kollmann Nándor főtitkár magyar nyelvű előadásait igen sokan látogatják és nagy érdeklődéssel hallgatják.

Uivasom

Telavivban most folynak a bajnoki footballmérkőzések, melyeken csodálatosképpen csak a zsidó csapatok játszanak, míg a footballrajongó angolok nem vesznek részt a körmérkőzéseken. Az angol katonai csapatoknak kitűnő footballistái vannak, akik szívesen mérkőznek a zsidókkal a hét bármely napján — szombatot kivéve, mivel a katonai főparancsnokság szigorúan megtiltotta nekik, hogy a szombat nyugalma megzavarják. Ezzel szemben a zsidó footballcsapatok szombaton — a pihenés napján — rendezik a meccseket, még hozzá beléptidíj mellett. Az angol parancsnokság betartja és betartatja a keresztény katonákkal a „Schomre sabbosz“-t, amelyet a zsidó footballista ifjuság negligál...

Nem olvasom

A „Szombat“ mult számában egy orthodox ismerősöm megkérdezte a neológ nyilvánosságot, tudja-e, hogy egyik templom főkántora a Kidus-ima eme szavát: „licziáasz“ szavát úgy fordítja el: „l'ciász“? Azt hittem, hogy tömeges jelentkezés lesz, hogy felismerték az illető főkántort. Sajnos, nem jött jelentkezés, ami azért szomorú, mert (amint ortodox barátomtól hallom) egy nagy neológ templom főkántoráról van szó és így tehát be van bizonyítva, hogy a hallgatóság vagy nem figyel oda, vagy pedig már nem tudja, hogy ez hiba...

Olvasom

B. lapjuk legutóbbi számának „Olvasom, nem olvasom“ c. rovatában rólunk megjelent közleményére vonatkozólag szives tudomására hozzuk, hogy egy színésznek nem áll módjában az igazgatóság által kiosztott szerepet kritizálni, vagy visszaadni, mert az szerződésfelbontást vonhat maga után. Egyébként is „Halló TEL-AVIV“ c. bohózat-revünkben a zsidók kigúnyolásának nyoma sincs és nem is lehet, mert a revü szerzői egytől-egyig zsidó vallásúak, éppen úgy, mint a revüt előadó Somogyi Kálmán igazgató.

Kiváló tisztelettel
Rott Sándor
Radó Sándor

Nem olvasom

Az északamerikai dollárbankjegyeken két aláírás van: egyik a nemzeti bank elnökének az aláírása, a másik a „secretary of Treasury“, vagyis a pénzügyminiszternek az aláírása. Az új kibocsátású dollárbankjegyeken az eddig „A. W. Mellon“ aláírás helyett „Henry Morgenthau“ van aláírva. Mr. Morgenthau, az U. S. A. pénzügyminisztere, nemcsak a legkiválóbb pénzügyi szaktekintély, hanem vallásos zsidó is, aki hatalmas jövedelmének tekintélyes részét — valláskülönbség nélküli — jótékony célokra fordítja. Nemrégiben állított fel félmillió dollár költséggel Jersey Cityben egy pazar berendezésű árvaházat, ahol évente 1000 gyermek részesül a legkitünőbb gondozásban és nevelésben. Az árvaháznak mindössze 36 zsidó növendéke van, kiknek vallásos nevelését külön e célra szerződött rabbi irányítja.

Nem olvasom

A jelenet a villamoson játszódik le. Egy reverendás, leborotvált férfiúval két asszony beszélget, én odaköszönök, mert az egyik asszony ismer-

rösöm. A villamos elmegy a Rókus kórházi kápolna mellett, az ismerős asszony tüntetőleg keresztet vet magára, a másik az övére teszi kezét és jelképesen vet egy miniatür keresztet, a pap pedig semmit sem tesz. Kiderült, hogy a pap evangélikus, az előttem ismeretlen asszony nyilvánvalóan katolikus, a nagykeresztet vető asszonyismerősöm viszont 12 évvel ezelőtt keresztelkedett ki. Hiába, mi zsidók vallásos nép vagyunk, ha nem mint zsidók, akkor más fazonban.

Olvasom

Sebentyén Benő igazgató füzetét „Az életbiztosításról“, melyből kiderül, hogy a biztosítási ág fejlődése milyen nagy mértékben köszönhető a zsidóknak. Érdeemes lenne Rajniss Ferencéknek ezt szem előtti tartani...

Olvasom

Egy szalonikiben lezajlott népgyűlésen, amelyen 20.000 ember vett részt. Tsaldaris volt miniszterelnök beszédet tartott és csodálkozásának adott kifejezést afölött, hogy vannak országok, ahol antiszemita élnek. A volt miniszterelnök felsorolta azokat a hasznokat, amelyeket a zsidó lakosság Görögországnak hozott. A népgyűlés hallgatósága több ízben lelkesen éljenezte a zsidókat. Mit mondhatunk erre mi, itt nyugaton? Balkán!...

Olvasom

Gala Galaction, a jótékonyágáról és tudományáról híres ismert bukaresti görögkeleti lelkész, megleghangú levelet intézett dr. Niemirowez rabbihoz, melyben részvétét fejezi ki a rabbi ellen elkövetett merénylet felett és éles hangon megbélyegzi a merénylő Aurel Jonecut.

Olvasom

Kairo egyik főbb utcáját Maimonidesről nevezték el a 800 éves születési jubileum alkalmából...

Krámer Miksáné uzsonája dr. Hevesi Simon tiszteletére

Krámer Miksa, m. kir. kormányfőtanácsos és felesége január 29-én, szerdán délután uzsonnát adtak annak öröme, hogy dr. Hevesi Simon vezető főrabbi ismét egészségesen végzi fenkölt hivata-sát. Az egész magyar zsidóság együtt örült az ünneplőkkel, mert dr. Hevesi Simon vezető főrabbi személye a magyar zsidóság legdrágább kincse.

Az ünnepi uzsonán résztvett dr. Hevesi Simon vezető főrabbi és neje, Szántó Jenőné, az Országos Izraelita Iroda alelnökének felesége, Lunzer Pálné, a Pesti Chevra Kadisa elnökhelyettesének felesége, Beck Jenőné, a Pesti Chevra Kadisa előljárójának felesége, Eismann Gyuláné, a Szentegylet előljárójának felesége, dr. Endrei S. Henrikné, a pesti Chevra Kadisa igazgató főtitkárának felesége, Eppler Sándorné, a Pesti Izraeli-

ta Halközség főtitkárának felesége, Rosenberg Sándorné a VIII—IX. kerületi Nőegylet elnökasszonya, Hevesi Imre és neje, dr. Faragó Zsigmondné, Kis Ferenc és neje.

Krámer Miksáné, az igazi zsidó nagyasszonyok mintaképe, ezúttal is sokáig emlékezetes szívélyességgel töltötte be háziasszonyi szerepét, mindennél ott volt, mindenkihez egyformán kedvesen és figyelmesen közeledett, olyan légkört teremtve, hogy mindenki saját otthonában érezhette magát. A vendégek kivétel nélkül a legnagyobb elragadtatással álapították meg a Méltóságos Asszony páratlan vendégszeretetét és a késő esti órákig együtt maradtak, hogy élvezzék ennek a csodálatos zsidó otthonnak melegét.

*

Dr. Vázsonyi János beszéde a VIII—IX ker. Nőegylet vacsoráján

Január 30. csütörtökön este a VIII. —IX. kerületi Nőegylet társasvacsorát rendezett a váci-uccai templom dísztermében, in-nyelvényei javára. Az érdeklődés olyan mértékben nyilvánult meg, hogy a díszterem befogadó képessége kevés volt. Mintegy százhatvan szegény részvétel mellett a vacsorán, ahol a borge- szerepet Fried Róbert, Herczegh Sándor és Kun Dezső töltötte be. Házias asszonyok voltak: Beck Sándorné, Kun Jenőné, Fried Róbertné, és Rosenberg Sándorné. A vacsorán többek között megjelent özvegy Vázsonyi Vilmosné kegyelmes asszony, Vázsonyi János dr. orsz. gyűlési képviselő és neje. A vacsora során dr. Vázsonyi János fel is szólalt és többek között a következőket mondotta:

— Mindenekelőtt üdvözlöm dr. Farkas József főrabbi urat, egykori tanáromat, mert neki köszönhetem, hogy minden zsidó ügy iránti érdeklődés ébren él bennem ma is. Politikával nem kívánok foglalkozni, mert ez a hely nem alkalmas politikai demonstrációkra, de meg kell állapítani, hogy a zsidóság helyzete ma egyáltalában nem rózsás. A nehéz zsidó sorsot csak összetartással és egységes akaraterevével lehet megkönnyíteni. Ennek a célnak szolgálatában áll a Nőegylet is, amely túl karitatív akción minden vonatkozásban a zsidóság együvé tartozását hirdeti és szolgálja.

— Mikor a Nőegyletről beszélek —

folytatta dr. Vázsonyi János — a legmellettebb elismeréssel kell szólanom Rosenberg Sándorné elnökasszonyról, aki páratlan tehetséggel, minden zsidó ügyért melegen dobbanó szívével végzi nehéz és fáradságos munkáját a zsidó karitászszolgálatában. Amit Rosenberg Sándorné elnökasszony cselekszik, az az igazi zsidó nagyasszony magatartásának példája és mintaképe lehet.

A hatalmas tapssal fogadott beszéd után felszólalt még dr. Zahler Emil a jótékonykodási ügyosztály előljárója, Vas Lajos körzeti elnök és dr. Farkas József körzeti főrabbi és Rosenblum rabbi titkár. A magas nivóju és emelkedett beszédek után Rosenberg Sándorné elnökasszony állott szólásra és meghatottan mondott köszönetet a dicsérő és elismerő szavakért, majd vázolta a zsidó nők feladatát, amelyet három irányban jelölt meg, mégpedig az anya, a feleség, és a zsidó háztartás legfőbb felügyelete szempontjából. Az igazi zsidó nő hivatott arra, hogy gondoskodjék a zsidó háztartás zsidó jellegéről és a gyermekekbe beoltsa a zsidóság iránti ragaszkodás és szeretet érzését, mert csak így biztosítható, hogy olyan zsidó generáció nőjjön fel, amely a jövőben minden veszélyeivel megbirkózhat.

A vacsora résztvevői hosszan és lelkesen ünnepelték Rosenberg Sándorné elnökasszony nívós és értékes felszólalását.

A pesti zsidóság demonstrációja

A hitközségi párt lelkes nagygyűlései

Tulajdonképen nem is lehet választási kampányról beszélni, mert a hitközség fennállása óta talán most először áll tömör sorokban, egységesen a pesti zsidóság a hitközség vezetősége és Stern Samu elnök mögött. A gyűléseken ott voltak a kerületi választmányok vezetői tagjai, a zsidóság színe-java, minden gyűlésen megjelent és beszélt Dési Géza és Nagy Andor. Sajnos, helyszűke miatt nem tudjuk az elhangzott értékes beszédeket mind leközlölni. Helyesen jegyezte meg Dési Géza egyik beszédében, hogy ezek a gyűlések tulajdonképen nem választási gyűlések, mert hiszen ellenzék nincs, csupán a közömbösök felrázását célozzák. Nagy Andor kifogyhatatlan ötletessége a gyűléseknek színt és derűt kölcsönzött.

A gyűléseken elhangzott szónoklatokat ABC sorrendben közöljük:

Dr. Bródy Ernő

— Mikor én a Hitközségi Párt IX. kerületi nagygyűlésén felszólalok — kezdte beszédét — három kérdést teszek fel. Először: Milyen a zsidóság jelenlegi helyzete? Másodszor: Mi a Hitközségi Párt célja? Harmadszor: mi akarunk mi magyar zsidók? Az első kérdéssel kapcsolatosan ez a válaszom: ha azt mondják erre a korszakra, hogy ez reform-korszak, én tagadom! Ez nem reform-korszak — ez középkorszak! Mert csak a középkorban osztályozták az embereket születés és származás szerint. Pedig van mire emlékeznünk, mert Magyarországon a zsidó emancipáció kérdésének olyan mulja van, amely valamennyiünket büszkeséggel és bizalommal tölthet el. Mégis keserű a mi helyzetünk, mert eltávolodtak a maiak a múlt eszményeitől.

— Ha pedig most azt kérdezem, hogy a mai időben mi ennek a Hitközségi Pártnak a célja, azt kell mondanom, hogy az üldözött, a jogfosztott, a nyomorba taszított zsidók legyenek egyek, tartsanak össze és a híres zsidó szolidaritás tényekben és cselekedetekben mutatkozzék meg! Ebből a szempontból a P. I. H. választása nem egyszerű választás, sokkal több annál, mert a P. I. H. elnöksége

és előlárósága viseli a terhet és felelősséget, a kockázatot az egész ország zsidóságáért, számánál, súlyánál és jelentőségénél fogva.

Igen tisztelt Hittesvéreim! Önök tudják, hogy tőlem távol áll a bizantinizmus, jobb szeretek kriizálni, mint dícsérni. Most mégis azt kell mondanom, a pesti zsidóságnak szerencséje van, hogy Stern Samu áll az élén. Isteni küldetés, hogy ilyen ember támadt, mint amilyen a mi elnökünk.

És most felelek a harmadik kérdésre, hogy mit akarunk mi, zsidók? Rövid a válaszom: Jogot akarunk! Szabadságot akarunk, dolgozni akarunk, nem akarunk másodosztályú állampolgárok lenni! Szabad polgárok kívánunk lenni a szabad hazában, továbbra is teljesíteni akarjuk kötelességeinket, egybeforrva a nemzettel, amelynek tagjai vagyunk, Isten szent nevében!

Dr. Dési Géza

Nem a rossz időkben, hanem inkább a jó időkben fenyeget bennünket veszedelem, mert látjuk, hogy akikre jó idők járnak, azok szakadoznak el tőlünk érdekből, vagy azért, mert azt hiszik, hogy magas társaságuk megvetné őket származásukért. Pedig mi büszkék lehetünk ősi származásunkra és bármennyire is üldöznek bennünket, hagyományaink tiszteletében becsületesen élni és dolgozni fogunk a jövőben is. Vegyünk példát a nemrég elhunyt volt indiai alkirálytól, lord Readingről, akit Isten kegyelme a legmagasabb rangra emelt, de mindenütt büszkén hirdette származását. Ne fogjuk fel sorunkat tragikusan, mert a jó időkre mindig rossz idők szoktak következni, viszont a zivataros esztendőkre napfényes korszak. Ennek a korszaknak eljövételén fáradozik hitközségünk kiváló vezetője, élén Stern Samuval. Kérdezheti valaki, miért hívtunk össze üléseket, hiszen nincs ellenzék, nincs ellenpárt? Azért gyűltünk össze, hogy minél nagyobb kört vonjunk be a hitközség ügyei iránt érdeklődők táborába. Hogy dolgozzunk önzetlenül az összetartás szellemében mindannyian.

Drucker Géza

kormányfőtanácsos, hitközségi előjáró tartott rövid, de meggyőződéssel teli nagyhatású beszédet. Utalt arra a régi barátságra, amely őt Stern Samuhoz fűzi és öt év elteltével után örömmel és büszkeséggel tapasztalta, hogy nem csak az ő eset-

leges baráti elfogultsága látta nagy-
nak azt a munkát, amit Stern Samu
végzett, hanem e munka méltánylá-
sát mutatja az is, hogy a hajdani
ellenzék összefogva tömörül a ki-
bontott zászló alá.

— Figyeltem az ő működését —
mondotta, — és mondhatom, hogy
sohasem láttam embert, aki ilyen
szeretettel, önzetlenül, puritán és
becsületes szellemben és hatalmas
energiával vezette volna a hitköz-
ség ügyeit, mint ő. Mert nem vélet-
len az, uraim, hogy amikor a ber-
lini és bécsi hitközségek a legna-
gyobb bajokkal küzdenek, ugyan-
akkor a Pesti Izraelita Hitközség,
amely a világ legnagyobb hitközsé-
ge, régi fényükben tartja fenn in-
tézsményeit, ezt Stern Samu mun-
kásságának köszönhetjük, valamint
annak, hogy itt a zsidó érzés
van a szívekben és a lelkekben.

— Nehéz járunk felettünk,
az antiszemita rohamosan ter-
jed és aki a jövőbe tekint, mély söté-
tetséget lát. Hogy ennek mi az
oka, nehéz megmagyarázni, de
megítélés szerint ezt az antisze-
mita hullám a világháború válto-
ta ki. Meggyelhetjük, hogy ez a
gyűlölködés épen a legyőzött álla-
mokban tudott gyökeret verni. Nem
kell megemlítenem, hogy Angliá-
nak a most elhunyt királya és a most
trónra ültetett királya, a zsidóság
őszinte barátai: Franciaország kor-
mánvában három zsidó miniszter
foglal helyet, Belgiumban, Hollan-
diában és az északi államokban a
zsidóság teljes jogegyenlőséget él-
vez, de a legyőzött államokban,
Németországban, Ausztriában és
Magyarországon a világháború sú-
lyos áldozatokat követelt. ledöntött
trónjáról dinasztiákat, elsöpörte a
liberalizmus élő fáját és áldozatnak
bűnbaknak követeli a zsidóságot is.

Mindezek dacára én bízom abban,
hogy ez a helyzet nem lesz állandó
és eljön az idő, amikor szabadon

lélegezhetünk. Ehhez azonban múl-
hatatlanul szükséges, hogy össze-
tartás legyen közöttünk, az egyenet-
lenségnek, ellenzékieskedésnek most
nincs helye, szűnjék meg minden
pártoskodás, a veszéllyel szemben
legyünk egységesek.

Tisztelt Úraim, ha mi egységesek
vagyunk és összetartunk, nem fé-
lek semmitől és az alvilág szelle-
mei hiába döngetik kapuinkat. (Lel-
kes éljenzés és taps.)

Elek Artúr

— Öt évvel ezelőtt, mikor a jelenlegi cik-
lus működése megkezdődött, a budapesti zsi-
dók szerencsés kézzel választották meg elnö-
küket, mert Stern Samu személyében a pesti
zsidóság a kellő pillanatban találta meg a
kellő férfit! Tudjuk nyílván jól, hogy a leg-
tökéletesebb zenekar sem tökéletes, ha nem jó
a vezetője, de Stern Samu olyan biztos és
energikus kézzel vezeti a Pesti Izraelita Hit-
község ügyeit, hogy ezzel nemcsak mindannyi-
unk legnagyobb meglepését, hanem hálán-
kat is kiérdemelte.

Nem az én dolgom, hogy elmondjam azo-
kat a fényes eredményeket, amelyek azt mu-
tatják, hogy ugyanakkor, amikor más közüle-
tek hanyatlóban vannak, hitközségünk szilár-
dan és erősen áll, mint az a többezeréves vár,
melynek faláról már lekopott ugyan a vakolat,
de alapjai annál biztosabban állanak.

Nyilvánítsuk tehát bizalmunkat és szere-
tetünket elnökünk és előljárónk iránt, tart-
sunk össze, legyünk egy család, amely testvé-
ri szeretetben dolgozik hitközségünk érdeké-
ben.

Horváth Miksa

— Engedjék meg, hogy szeretet-
tel üdvözöljem Önöket, amiért hívó
szavunkra eljöttek, mert ez megmu-
tatta, hogy megértették a mai ülés
jelentőségét. Én a magam részéről
nem óhajtok programot adni és
nem kívánok a múlt eredményeiről
beszélni, mert erre sokkal hivatot-
tabb urak vannak itt jelen. Hiszen
ennél az asztalnál ül az egész nagy-
vezérkar, a magyar zsidóság büsz-
keségei és kiválóságai. Én csupán
azt kívánom mondani Önöknek,
hogy a legnagyobb készséggel, lel-
kesedéssel, a legnagyobb szeretettel
és odaadással vagyok a Hitközségi

Párt mellett, mert mélyen tisztelt Hittestvéreim, ha volt valaha szükség arra, hogy a zsidóságnak, de különösen a zsidó vezéreknek *en garde* kellett állni, ma még inkább itt van az ideje ennek, mint valaha. Miután én azt látom, hogy a Hitközségi Párt élén olyan személyek állanak, akik minden körülmények között meg fognak felelni a követelményeknek, azt kérem Önöktől, minden rendelkezésükre álló erővel álljanak a Hitközségi Párt mellett, jöjjenek el szavazni, hozzák el az urnákhoz barátaikat, ismerőseiket.

Dr. Kerekes Ödön

egészségügyi főtanácsos a Bethlen-téri templomkörzet nevében mondott köszönetet Dési Gézának gyönyörű beszédéért, melynek mozaikjain keresztül bepillantást nyertek abban a nemes munkában, amelyet a hitközség elnöke, előljárósága, főtitkára és tisztikara végez.

— Az a beszámoló, amelyet hat héttel ezelőtt a közgyűlésen hallottunk, azt hiszem, olyan program, hogy az megköveteli a VII. kerület zsidóságától, hogy a főváros zsidóságával egyhangulag álljon a vezetőség mellé! Mindnyájan erkölcsi kötelességünknek tartjuk, hogy ezt a hatalmas munkát szavazatainkkal háláljuk meg, mert Stern Samu a mi hivatott vezérünk, aki Mózesként fog kivezetni bennünket a mai elnyomott helyzetünkből. Mutassuk meg kifelé, hogy a zsidóság törhetetlen egységet alkot!

Nagy Andor

— Ha egy választás alkalmával gyűlésre megyek, mindig örülök, mert tudom, hogy a gyűléseken mindenkinek alkalma van elmondani azt, a mi a szívében fekszik. Igaz, hogy amint Dési Géza kollégám is mondotta, mi nek a gyűlés, amikor nincsen ellenzék? Vagy ha már van, nem elég abból egy? Erre azt felelhetem, ami a Kossuth-nó'ában is benne van: „Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni“. Ha Kossuth apánk is „mégegyszer“ üzen népének, hányszor kell üzenni a pesti zsidóságnak, hogy jöjjenek el a választási urnákhoz!

— Igen tisztelt Hittestvéreim! A Bethlen-téri templomkörzet jelentős mértékben járult hozzá ahhoz a gigantikus munkához, amelyet

LLOYD TRIESTINO
FLOTTE RIUNITE LLOYD TRIESTINO-MARITIMA ITALIANA-SITMAR

PURIM TEL-AVIVBAN

Rendkívül MÉRSEKELT ÁRU utazás

TRIEST hóI-PALESZTINÁ ba

február 19-én a GERUSALEMME

február 21-én a PALESTINA

február 26-án a GALILEA

március 4-én a GERUSALEMME

a 12.000 tonnás szalngözösökkel

Oda-vissza: turista oszt. P 270.—
I-ső osztály P 456.—

Prospektus kapható:

LLOYD TRIESTINO irodáiban
BUDAPEST

VII. THÖKÖLY-UT 2 IV. VÁCI-UTCA 4

PALESZTINA GAZDASÁGI BIZOTTSÁGA

VI. ANDRÁSSY UT 67

a Pesti Hitközség az egész magyar zsidóság érdekében kifejt. A mai nehéz időkben, amikor alkalmassági bizonyítványainkat mindig be kell mutatunk, nem csak becsületességünkről is. Most udom csak igazán megsegünkről is, most tudom csak igazán megérteni egyik premontrei paptanárom szavait, aki azt mondotta, ha egy zsidó fele annyit akar elérni mint egy keresztény, háromszor annyit kell tudnia. Nem akarom hosszúra nyújtani beszédemet, ezért engedjék meg, hogy kijelentsem azt a meggyőződésemet, jönnek még jobb idők a magyar zsidóságra, ami erőnk és összetartásunk keresztül fog segíteni bennünket a súlyos időkön.

Dr. Polltzer Gusztáv

beszédében végigvezette a hallgatóságot a Hitközség elmúlt öt esztendejének történetén. Elmondta, hogy a hitközség költségvetése 1927-től egészen 1951-ig, sőt még 1952-ben is deficites volt, 1952-ben azonban a jelenlegi vezetőség működése alatt a költségvetés egyensúlya helyreállt és előreláthatólag kezelési hiány nélkül fog zárulni az 1956. évi budget is. Kijelentéseit alapos, számszerű adatokkal támasztotta alá.

majd vázolta, hogy a hitközség nagyszerű pénzügyi felkészültségen kívül mily óriási munkát végzett a vezetőség az intézmények fenntartása és fejlesztése terén is, mily hatalmas összegeket áldozott szertartási, vallásoktatási célokra és a felekezeti iskolák fenntartásának érdekében. Külön kiemelte azt a munkát, amit a vezetőség a szabályalkotás és a szervezés terén végzett, majd köszönetét fejezte ki annak a buzgó tiszviselői karnak, amely Eppler Sándor főtitkárral az élén, paratlan szorgalommal végzi munkáját. Hangsúlyozta, milyen óriási jelentősége volt 67 évi szüneteltetése után a magyar zsidó kongresszus összehívása és leszögezte, hogy Stern Samu már ezzel a cselekedetével is kiérdemelte a magyar zsidóság hálaát és nekik időkre ércnél maradandóban a be nevé a magyar zsidóság ténébe."

Majd rámutatott azokra a sérelmekre, amelyek a zsidóságot érik. Itt az ideje, hogy felhívjam az illetékesek figyelmét arra, hogy a fennálló törvényeket tudatosan és szándékosan megszegik. Bizom a magyar törvények erejében és osztozom abban az optimizmusban, hogy el fog következni az idő, amikor a törvényekben lefektetett jogainkat a magunk tisztségében élvezhetjük.

Dr. Rosenák Miksa

előljáró intézett testvéri szavakat a nagygyűléshez. Beszédében hangsúlyozta, hogy szavait nemcsak a jelenlevőkhöz, hanem a távollevőkhöz is intézi, majd megemlékezett arról a kapcsolatról, amely őt, mint a Zsidó kórház volt orvosát ehhez a körzethez fűzi.

— Engedjék el nekem — úgymond — hogy beszámolót tartsak, hiszen a mi szeretett elnökünknek a közgyűlésen tartott beszéde mindenre kiterjedt és ez olyan munkáról tett

tanúságot, amelyre valamennyien büszkék lehetünk, amely minden programot a jövőre nevezve feleltessé tesz, mert ha ilyen irányban halad tovább a munka, ez a legszébb és leghatalmasabb program.

— Ez alkalommal utalok arra a harmóniára, amely a körzetek és a központ között van. Ezt a harmóniát az teremtette meg, hogy a központ mindenkor tudta, elismerte és méltányolta a körzeteknek igazán áldásdús tevékenységét, amelyet úgy a vallásos szellem kimélyítése, mint kulturális és jótékonyági munka tekintetében kifejtettek. De a körzetek is tudatában vannak a központ megértő irányításának, tudják és érzik, hogy a központ és a körzet: egy test egy lélek; csakis ilyen kölcsönös harmóniában lehet fejlődéshez vezető munkát kifejtetni.

— Arra akarom kérni Önöket, igyekezzenek mindnyájan odahatni, hogy hittestvéreink annak idején eljőjenek szavazni, nem azért, mintha egy csöppet is aggódnék az iránt, hogy az az igazán hivatott ember, akit a Sors küldött a magyar zsidóság élére, nem kapna többséget, hanem az a döntő, hogy őt ne csak állásában erősítsük meg többséggel, hanem a szavazatok tömege demonstráció legyen mellette. Ma, amikor olyan sötétségben élünk és annyi gyűlölködés vesz körül bennünket, meg kell mutatnunk, hogy tömegesen állunk mellette és ez adjon neki erőt, hogy a zsidóság érdekeit kifelé minél nagyobb súllyal képviselhesse.

— Kedves Hittestvéreim! Még egyet akarok mondani. Én sem va-

TOKAJI	A BOROK	LERAKAT
	KIRÁLYA	
FUCHS	TOKAJI	TEL: 81-2-74
	A KORONÁJA	TOKAJI MINTAPINCE
		FUCHS LÁSZLÓ.

gyok pesszimista és jólesően hallgattam tegnap este a Semmelweis-banketten egy igen kiváló egyetemi tanár előadását, akiről tényleg el lehet mondani azt, hogy igazi erdélyi magyar ember. Ostorozta a felekezeti gyűlölködést, a nemzetnek felekezetekre és fajokra való szétosztását és azt mondta, hogy ha nem kapnak észbe, ebből egy új Trianon fog keletkezni. — Én egy világító sugarat láttam ebben a beszédben. Itt állunk a gyűlölet tengerében, az üldözöttek özönében, de már látom az első galambot, amint a béke és szeretet olajágát hozza. Ezért osztozom abban a reményteljes és optimisztikus hangulatban, amelynek Dési Géza szeretett barátom kifejezést adott. Tartsunk össze, a sötétség el fog múlni, de ne tegyük ölbe a kezünket, a boldogabb jövőhöz mindenkinek munkájával hozzá kell járulnia. (Élénk helyeslés és taps.)

Dr. Vásonyi János

aki az ülés végére érkezett, szólalt fel ezután. Hangsúlyozta, hogy megjelenésével dokumentálni akarja, hogy mikor a Pesti Izraelita Hitközség választás előtt áll, akkor az együttérzés, az összetartás gondolata hassa át minden hittestvérünket.

— Nekünk a mai időkben az a feladatunk, — mondotta a szónok — hogy egyesült erővel álljunk vezetőink mellé, mert csak testvéri összefogással tudjuk követelni azt, hogy az emancipáció-törvényt, amely a zsidó vallású magyaroknak polgárjogot adott és recepciós törvényt, mely a zsidó vallásfelekezetet a többi felekezettel egyenlővé tette, — mindenki, minden körülmények között tartsa tiszteletben. Aki ezek ellen vét, azt büntesse a törvény szigora! Joggal követelhetjük ezt, hiszen az ország büszkeségei között felekezetünk kiválóságai szerepelnek úgy kulturális, mint tudományos, jogi, ipari és

kereskedelmi vonatkozásban. Mi valamennyien, akik a zsidó felekezethez tartozunk, zsidó vallású magyaroknak tartjuk magunkat, soha leckét senkitől nem fogadunk el nemzeti érzésből. Mi haladunk a magunk útján és akik erről az útról letérnek, — a konjunktúra lovagoknak, akik bármikor hajlandók pillanatnyi érdekekért Istenüket és hazájukat megtagadni, — azoknak csak azt mondhatom: hadd hulljon közülünk a férgese, hulljon ki közülünk, akikben nincsen önérzet és becsület! Mi pedig tartsuk meg mindenkor a Tízparancsolat ígeit, szabad embereként éljünk, de ugyanakkor a gyűlölet tengerében ne feledkezzünk meg arról sem, hogy minden egyes lépésünket árgus szemekkel figyelik, bármily helyre állít is bennünket a sors, hithű magyar zsidóként végezzük becsületos feladatunkat! Ez a szellem hasson át mindnyájunkat és ez fog erőt adni egy jobb, egy szebb és boldogabb zsidó jövő kivívásához!

ÉLÉNK ÖSSZECSAPAS WEIZMANN ÉS WAUCHOPE FŐKORMÁNYZÓ KÖZÖTT. Jeruzsálemből jelentik: Hivatalosan közlik, hogy a palesztinai kormányzáság elé törvénytervezetet terjesztenek, amely korlátozza az arabok telekeladásait. A jövőben nem hozhatók létre olyan telektranzakciók, ha az eladó arab telkének kategóriák szerint százhusz, illetve nyolcvanöt, vagy ötven részét nem tartja meg birtokában. Az arabok telektulajdona a telek fekvésétől függ, dombos, vagy sík részen fekszik-e és milyen távolságra van a város központjától. A cionista világszervezet elnöke dr. Chajim Weizmann a napokban meglátogatta Sir Arthur Wauchope főkormányzót és éles tiltakozást jelentett be a bejelentett törvénnyel szemben, amely súlyos csapást jelent a zsidó mezőgazdasági építkezésekre. Palesztinai hírek szerint Weizmann a következőket mondotta a főkormányzónak: — „Ön kényszerít bennünket arra, hogy ugyanúgy harcoljunk Ön ellen, mint ahogy Lord Passfield ellen küzdöttünk. Kénytelenek leszünk igazságunk érdekében a Hágai Döntőbirósághoz fordulni.“

Felolvasó szerkesztő és kiadó: Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EDE, Budapest, VI. gr. Zichy Jenő u. 43.

Teléfono: Aut. 27-1-35. — Az előfizetés ára: egész évre 30 pengő, egyszerű papíron 20 pengő.
Postafiókarszámla szám 14.760

NADOR (Neufeld Zoltán) NYOMDA Budapest, VI., Vörösmarty u. 47/a.